

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH DLA KAPLICZKI Z 1923 r.

**w miejscówkowości Brzóza Królewska-Podkudłacz
Gmina Brzóza Królewska**

Opracowała mgr konserwacji zabytków Katarzyna Kot

Leżajsk 2024 r.

Zastrzega się wszelkie prawa wynikające z ustawy o prawie autorskim. Opracowanie niniejsze nie może być w całości lub w części przepisywane, przerysowane, uzupełniane, kopiowane lub odstąpione komu innemu bez pisemnej zgody autora.

SPIS TREŚCI

DANE INWENTARYZACYJNE PRZED KONSERWACJĄ	5
IA. IDENTYFIKACJA OBIEKTU	5
IB. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA KONSERWATORSKIEGO	5
IC. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA	5
WSTĘP	6
HISTORIA OBIEKTU	6
OPIS OBIEKTU	7
ARCHITEKTURA	7
WNĘTRZE	13
STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ	20
ARCHITEKTURA	20
WNĘTRZE	29
ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE	33
PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	35
FUNDAMENTY	35
PODBUDÓWKA POD KAPLICZKĘ	35
PRZYBUDÓWKA ZE SCHODAMI	36
EPITAFIUM	37
KŁĘCZNIK PRZED KAPLICZKĄ	38
DREWNIANE ŚCIANY ZEWNĘTRZNE	38
POSZYCIE DACHOWE	39
STOLARKA DRZWIOWA	39
BETONOWA POSADZKA	40
POLICHROMIA ŚCIAN WEWNĘTRZNYCH	40
OŁTARZ	41
WITRAŻ MATKI BOSKIEJ OSTROBRAMSKIEJ	41

ANEKS I – DYPLOM UPRAWNIONEGO KONSERWATORA	42
--	----

DANE INWENTARYZACYJNE PRZED KONSERWACJĄ

IA. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

1. RODZAJ ZABYTKU: Kapliczka.
2. LOKALIZACJA: woj. Podkarpackie, pow. Leżajsk, gmina Leżajsk, Nadleśnictwo Brzóza Królewska, Podkudłacz - przy trasie rowerowej Brzóza Królewska – Julin,
3. AUTOR: nieznany
4. DATA POWSTANIA: 1923 rok;
5. OPIS ZABYTKU: Kapliczka w "Podkudłacz" jest to obiekt wolnostojący posadowiony na fundamencie murowanym z cegły oraz podmurówce z cegły pokrytej warstwą tynku cementowego zwykłego. Na podmurówce wybudowana jest drewniana kapliczka. Ściany zewnętrzne kapliczki zrobione są z bali modrzewiowych. W ścianie frontowej zamontowane są drzwi dwuskrzydłowe z oszkleniem witrażowym. Na ścianie tylnej wmontowane jest okrągłe okno witrażowe, obrazujące kopię obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej. Konstrukcja dachu drewniana czterospadowa kopertowa z ryzalitem w osi głównej, zwieńczony wieżą z kopułką na szczycie zakończoną metalowym krzyżem. Pokrycie dachu stanowi blacha stalowa. Konstrukcja dachu od strony frontowej podparta jest dwoma drewnianymi kolumnami. Do drzwi frontowych kapliczki z dwóch stron prowadzą ułożone symetrycznie betonowe schody. Ściany i kolumny pomalowane są farbą.
6. WŁAŚCICIEL: Nadleśnictwo Brzóza Królewska;
7. FUNKCJA: religijna;

IB. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA KONSERWATORSKIEGO

1. ZLECENIODAWCA: Nadleśnictwo Brzóza Królewska;
2. WYKONAWCA OPRACOWANIA: Arkada Konserwacja Zabytków Katarzyna Kot, NIP: 8151723060;

IC. DANE DOTYCZĄCE OPRACOWANIA

1. DOKUMENTACJA OPISOWA PROGRAMU PRAC: 42 stron;

WSTĘP

Tematem opracowania jest kapliczka w postaci małej formy architektonicznej – domku wraz z bogatym wyposażeniem, w gminie Brzóza Królewska.

Obiekt nie jest wpisany do rejestru zabytków, ale jest w ewidencji gminnej i objęty jest ochroną konserwatorską - wymaga postępowania oraz przeprowadzania prac na obiekcie zgodnie ze sztuką konserwatorską.

Program prac zawiera informacje historyczne, opis formalny i stanu zachowania obiektu, założenia i program prac konserwatorskich dla kapliczki i elementów jej wyposażenia. Program zawiera również fotografie cyfrowe stanu obecnego kapliczki. Opracowanie niniejsze stanowi podstawę do rozpoczęcia prac konserwatorskich przy obiekcie w opisanym zakresie.

HISTORIA OBIEKTU

Kapliczka została wybudowana w 1923 roku. Wybudowana w celu upamiętnienia tragicznej śmierci hrabiny Juli Zamoyskiej, która to została zaatakowana przez rannego odyńca 3 lipca 1922 roku podczas polowania Hubertowskiego. Pomimo podjętych starań ratowania życia Juli, w tym między innymi przewiezienia jej do szpitala do Krakowa, dziewczyna zmarła. W 1933 Alfred i Jerzy Potoccy ufundowali pamiątkowy głaz znajdujący się w sąsiedztwie kapliczki, poświęcony Adamowi Zamoyskiemu.

Fot. 1 Historyczne zdjęcie kapliczki. Data nieznana. Autor nieznany. Źródło: prywatna kolekcja mieszkańców Brzozy Królewskiej.

OPIS OBIEKTU

ARCHITEKTURA

Kapliczka – obiekt wolno stojący, posadowiony bezpośrednio na ławie fundamentowej murowanej z cegły z podmurówką przypominającej bryłę ostrosłupa o podstawie prostokąta ze ściętym szczytem. Owe ściany fundamentu i podmurówki zabezpieczono od zewnątrz warstwą tynku cementowego. Bezpośrednio na podmurówce zbudowana jest kapliczka z modrzewiowych bali profilowanych o przekroju kwadratu, układanych zrębowo.

Fot. 2 Widok kapliczki od strony południowo-zachodniej. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

W osi obiektu, w ścianie fontowej drewniane drzwi dwuskrzydłowe zakończone od góry łukiem, z przeszkleniami witrażowymi. Przeszklenia w formie mlecznych geometrycznych figur z wstawkami w kolorze ciemno niebieskim. Powyżej drzwi frontowych płaskorzeźba Anioła z szatą w geście obwieszczenia napisu na szacie „Anioł Pański”.

Fot. 3 Widok kapliczki od strony frontowej (wschodniej). Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Przed wejściem do kapliczki dwie masywne profilowane kolumny podtrzymujące ryzalit dachu. Pomiędzy kolumnami drewniany blat z przeciętego pnia drzewa. W ścianie tylnej w osi obiektu okrągły otwór okienny z witrażem przedstawiającym Matkę Boską Ostrobramską. Witraż od zewnątrz dodatkowo zabezpieczony szybą w ramie. Powyżej ścian obiektu, podsiębitka w postaci profilowanego gzymsu, na której to spoczywa czterospadowy dach z ryzalitem od frontu w osi obiektu, zwieńczony wierzgą kopułową i krzyżem na szycie. Wszystkie drewniane elementy konstrukcji kapliczki pokrywa gruba warstwa olejnej farby w kolorze jasnego ugru. Dach wykonany z blachy stalowej szarej. Z trzech stron poszycia dachowego, rynnowy, plastikowy system odprowadzający wodę z połaci dachu. W ryzalicie od czoła informacja o dedykacji kapliczki „Pamięci Adamowej Zamoyskiej”, z datą 1923 umieszczoną poniżej na belce podtrzymującej ryzalit. Architektura obiektu jest typowa dla obiektów pochodzących z czasów międzywojnia w Polsce.

Do drzwi frontowych kapliczki prowadzą z dwóch stron, symetrycznie, betonowe schody ograniczone po bokach niskim murkiem. Stopnie schodów prefabrykowane, wykończone rytmiczną fakturą z płaską obramówką dookoła stopni.

Fot. 4 Widok powierzchni wykończenia stopni schodów. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 5 Widok schodów od strony południowo-zachodniej. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Schody w wybudowanej od przodu obiektu trapezowej w przekroju poprzecznym przybudówce, wykończonej obecnie na płasko kilkoma warstwami zapraw cementowych. Pod zaprawami widoczne boniowanie powierzchni wyprawy tynkarskiej ograniczone płaską taśmową dekoracją obiegającą dookoła powierzchnię frontową przybudówki.

Fot. 6 Widok oryginalnego zdobienia przybudówki. Widok na schody strony wschodniej. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

W osi przybudówki od frontu cementowy płaskorzeźbione epitafium (znak krzyża powyżej głównej kwatery) w postaci ołtarza z podnóżkiem mensą i kolumnami po bokach. Obecnie z obrazem Matki boskiej częstochowskiej w części głównej.

Fot. 7 Widok epitafium na przodzie przybudówki. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

W otoczeniu obiektu, w jego osi symetrii kilka metrów przed kapliczką - cementowy klęcznik z napisem „Pod Twoją Obronę Uciekamy się”

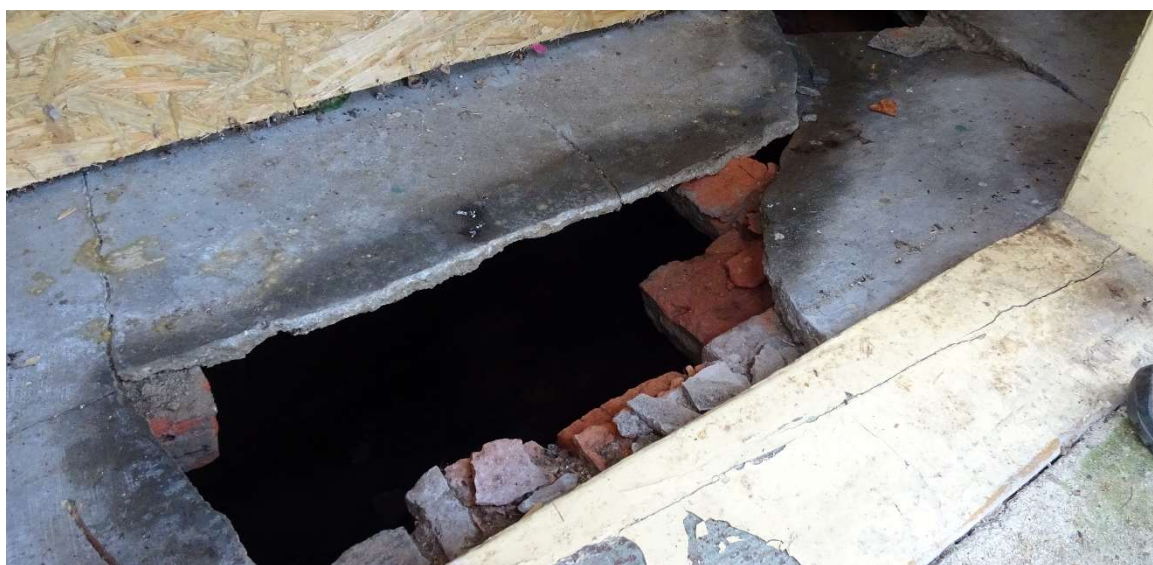

Fot. 8 Widok kłęcznika przed kapliczką. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

WNĘTRZE

W wnętrzu, posadzka w postaci stropu ceglano-betonowego, ściany pokryte kilkoma warstwami polichromii. Ostatnia warstwa polichromii jest wykonana farbą olejną. Przestrzenie pomiędzy drewnianymi belkami ścian pod polichromią wyrównane zaprawami gipsowymi.

Fot. 9 Widok stanu zachowania posadzki betonowej we wnętrzu kapliczki. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Na ścianach od dołu monochromatyczna zielona lamperia zamknięta od góry czerwonym i niebieskim pasem. Powyżej dekoracja w narożach ścian w postaci pionowej wstęgi, przerywanej kapitelem, zakończonej ostrym łukiem tuż przy suficie z regularnym powtarzalnym ornamentem liści. Podniebie jak i wnętrze ścian - monochromatyczne,

Fot. 10 Widok lamperii ścian we wnętrzu kapliczki. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 11 Widok powtarzającego się motywu liści w polichromii ścian wewnętrznych. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 12 Widok na polichromię sufitu. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 13 Widok wnętrza kapliczki. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 14 Widok elementów ołtarza. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 15 Widok od przodu mensy. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

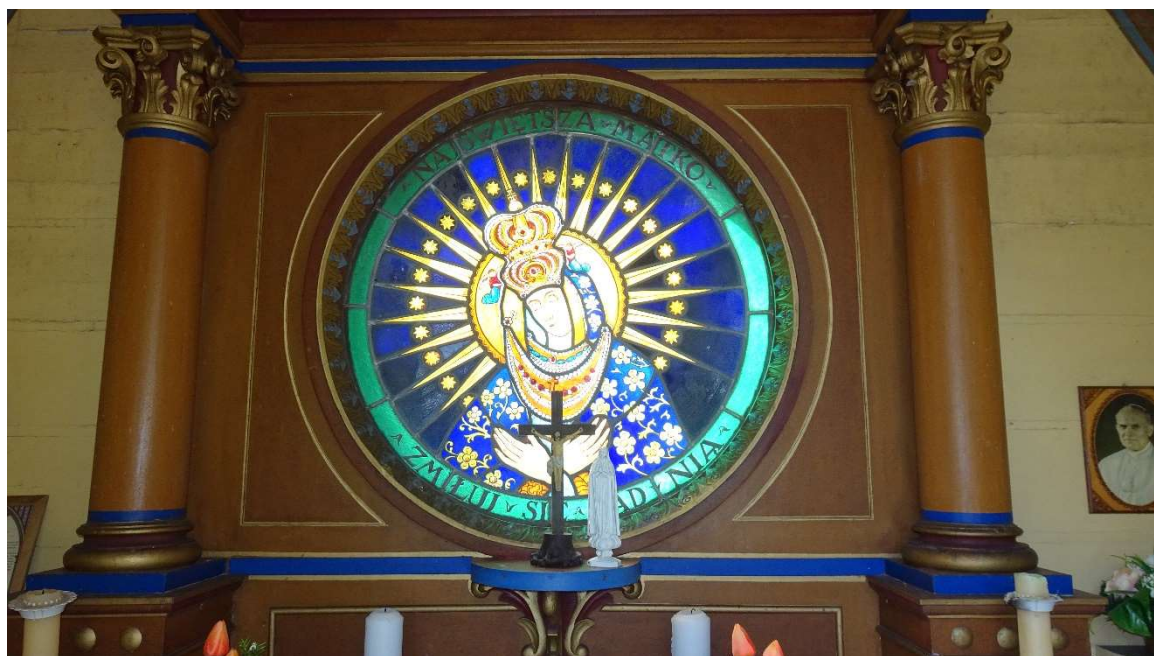

Fot. 16 Widok górnej części nastawy oltarzowej. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 17 Widok na wspornik po boku ołtarza. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Ołtarz główny drewniany polichromowany, zbudowany z mensy i nastawy ołtarzowej. Mensa w postaci trapezowej skrzyni, od frontu zdobiona płaskorzeźbą Najświętszego serca Jezusa w Koronie cierniowej. Po bokach mensy bloki w postaci prostopadłościanów zakończone od dołu i góry gzymsem na których spoczywają kolumny z klasycyzującą bazą, kolumny gładkie i zakończone od góry głowicą z liśćmi akantu. Powyżej kolumn profilowane belkowanie zwieńczone łukiem z płaskorzeźbą herbu IHS. Po bokach belkowania, w osi kolumn, płaskorzeźbione kielichy z płomieniami. W centrum ołtarza okrągły otwór ukazujący witraż przedstawiający Matkę Boską Ostrobramską z napisem „Najświętsza Matko zmiłuj się nad Nią” będący częścią ściany tylnej obiektu. Po bokach ołtarza na tylnej ścianie wspornikowe półokrągłe półki po jednej na stronę.

Fot. 18 Widok części środkowej ołtarza. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 19 Widok witraża Matki Boskiej Ostrobramskiej. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

ARCHITEKTURA

Stan zachowania kapliczki jest zły. W obiekcie występują zniszczenia o charakterze konstrukcyjnym, technicznym i estetycznym.

Cementowa podmurówka pod ścianami kapliczki jest wtórnie pomalowana na brązowy kolor, porastają ją glony, mchy, porosty, widoczne są również liczne wykwyty soli. W wyniku braku izolacji poziomej i sposobu nachylenia swoich ścian, narażona jest nieustannie na wpływ wszelkich warunków atmosferycznych. Obróbka blacharska pomiędzy podmurówką a ścianami wypaczyła się i rozszczelniła.

Fot. 20 Widok stanu zachowania podmurówki pod kapliczkę. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 21 Widok obróbki blacharskiej na styku ściany i podmurówki. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Drewniane (modrzewiowe) ściany z bali pokrywają dwie warstwy farb olejnych. Farby w wyniku ekspozycji na słońce, pracy drewna i ekstrakcji żywicy przez drewno, łuszczą się i samoistnie odpadają. Część dolna słupów podtrzymujące ryzalit dachu, w wyniku bezpośredniego kontaktu z płytą spocznika schodów uległa zgniciu i z czasem została wycięta a w jej miejsce wykonano podmurówkę z cegły klinkierowej.

Fot. 22 Widok na elementy drewniane kapliczki - ekstrakcja żywicy na zewnątrz i sposób wymiany części dolnej słupów. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 23 Widok na warstwy farb olejnych zalegające na powierzchni drewnianych bali ścian kapliczki. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 24 Widok prawdopodobnie wtórnie przemalowanej płaskorzeźby anioła. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 25 Widok napisu w ryzalicie dachu oraz łuszczącej się farby na powierzchni drewna. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Pomiędzy kolumnami od fontu znajduje się wtórny niezabezpieczony powierzchniowo blat z kawałka drzewa, wsparty na drewnianych prowizorycznych kątownikach.

Fot. 26 Widok podparcia blatu pomiędzy kolumnami w części frontowej obiektu. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Okno w ścianie zachodniej obiektu – zabezpieczające witraż jest wtórne i nieszczelne. Obecnie pomiędzy szybą a ścianą kapliczki są widoczne gniazda założone przez owady. Rama okna wymaga gruntownej renowacji – łuszczy się.

Fot. 27 Widok okna zabezpieczającego witraż. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Dach, wymaga gruntownej naprawy – przecieka. Zagięcia blach wypaczyły się i rozszczelniły w efekcie we wnętrzu obiektu na suficie są widoczne zacieki wywołane wodą zalewającą strop.

System odprowadzający wodę z dachu jest wtórny i nieszczelny, dodatkowo wymaga częstego udrożniania w wyniku małego przekroju poprzecznego oraz otoczenia w jakim znajduje się kapliczka.

Fot. 28 Widok dachu kapliczki. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Drewno stolarki drzwiowej pokrywają liczne warstwy farby olejnej. Od zewnątrz pomalowana na kolor brązu jak i ściany zewnętrzne, wewnątrz kolorem beżu na wzór ścian wewnętrznych. Farby łuszczą się odkrywając wcześniejsze warstwy.

Fot. 29 Widok stanu kitów uszczelniających przeszklenia. Stan zachowania przed konserwacją. 2024 r. Fot.: K. Kot

W głównym zamku drzwiowym brak klamki. Wmontowany później, poniżej oryginalnego, zamek lat 90 i okrągły uchwyt, szpecą skrzydło drzwi. W prawym skrzydle drzwi brak

części witrażowego przeszklenia. Kity uszczelniające są popękane i częściowo wykruszone.

Fot. 30 Widok stolarki drzwiowej, brak witrażowego przeszklenia w drzwiach. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 31 Widok zamków zamykających drzwi. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 32 Widok warstw zalegających na powierzchni drzwi. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 33 Widok warstw zalegających na powierzchni drzewi. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

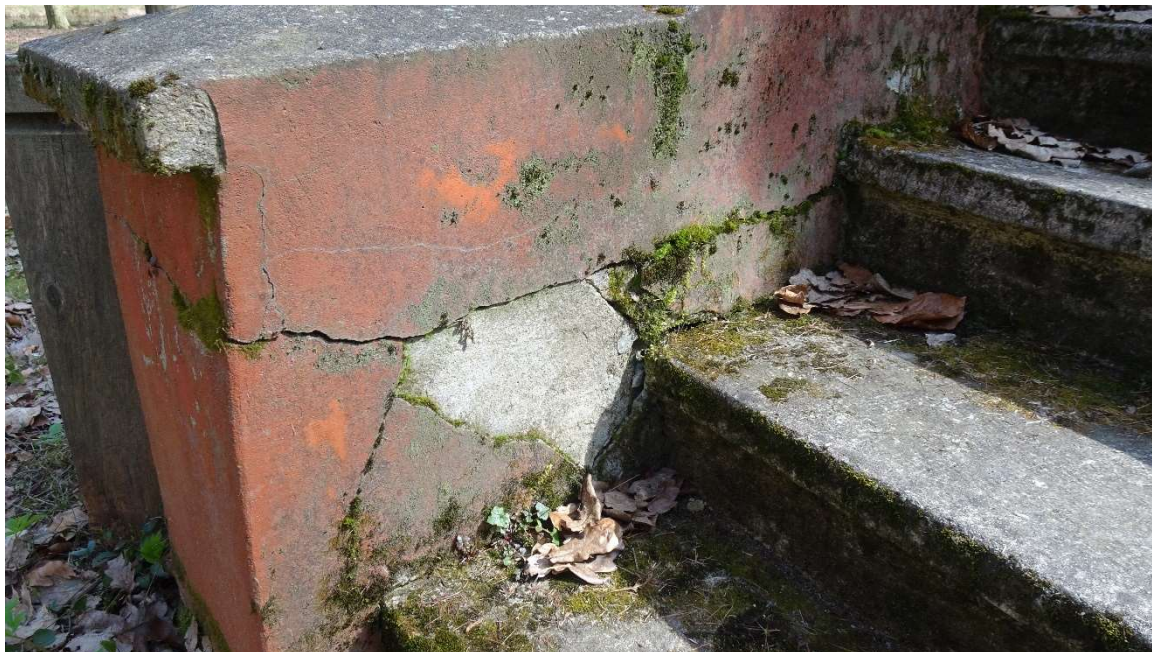

Fot. 34 Widok warstw zalegających na powierzchni progu. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Dobudówka ze schodami jest w stanie bardzo złym. Narażona na bezpośredni kontakt na warunki atmosferyczne, ulegała przez lata dużej degradacji. Pomimo licznych napraw, jej stan jest bardzo zły. Powierzchnię schodów i ścian dobudówki porastają mchy i porosty. Farba oraz wtórne tynki łuszczą się i odspajają. Na powierzchni są widoczne pęknięcia

konstrukcyjne – dotyczy to głównie schodów. Po warstwach farb i zaprawy widoczne oryginalne boniowanie – fot. 4, 5, 6.

Fot. 35 Widok murku przy schodach. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Epitafium w części środkowej przybudówki jest w stanie agonialnym. Powierzchnie porastają porosty, widoczne są również drobne pęknięcia i liczne wtórne warstwy farby olejnej – obecnie brzydko łuszczącej się. Kłęcznik przed epitafium jest zarośnięty trawami, niemal nie widoczny. Szyba w części środkowej zbita a oryginalny obrazek z części

Fot. 36 Widok od strony zachodniej betonowego kłęcznika. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

środkowej epitafrum prawdopodobnie skradziony bądź uległ zniszczeniu i wyrzuceniu, fot. 7.

Murowany klęcznik przed kapliczką, rozsypuje się. Powierzchnię jego porastają glony i porosty. Widoczne są pęknięcia, rozwarstwienia zaprawy cementowej, liczne ubytki w strukturze. Warstwa malarska łuszczy się, fot. 8.

*Fot. 37 Widok stanu zachowania betonowego klęcznika przed kapliczką. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r.
Fot.: K. Kot*

WNĘTRZE

Posadzka obiektu uległa już częściowemu zniszczeniu. W wyniku braku odpowiedniej wentylacji podbudówki pod obiektem i przeciekaniu dachu, posadzka uległa częściowemu zawaleniu się, fot. 9.

Ściany wewnętrzne obiektu (dotyczy to również sufitu) są w bardzo złym stanie. Obecna polichromia jest wtórna, a jej technika wykonania jest szkodliwa dla obiektu. W wyniku wykonania jej poprzez pokrycie ścian kilkoma warstwami farb akrylowych (?) i olejnych, wilgoć będąca w obiekcie ścieka po ścianach. Owe warstwy polichromii łuszczą się na skutek pracy drewna oraz zmiany objętości warstw spodnich polichromii, które to są higroskopijne – wapienne. Szczeliny pomiędzy balami wtórnie zostały uzupełnione gipsem i obecnie są bezpiecznym siedliskiem wylęgania się larw robaków.

Fot. 38 Widok pozostałości po larwach pod gipsowymi uzupełnieniami przestrzeni między belkowych w ścianach . Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 39 Widok małych robaków mieszkających pod gipsowymi uzupełnieniami drewnianych przestrzeni między belkowych w ścianach. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 40 Warstwy polichromii zalegające na powierzchni drewnianych ścian. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 41 Warstwy polichromii zalegające na powierzchni drewnianych ścian. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Fot. 42 Widok stanu zachowania polichromii sufitu. Stan zachowania przed konserwacją, 2024r. Fot.: K. Kot

Stan zachowania ołtarza w kapliczce jest dobry. Powierzchnię pokrywa brud silnie związany z podłożem, na powierzchni widoczne są zachłapania farbami używanymi podczas renowacji sufitu bądź ścian, niektóre elementy zostały przemalowane. Cała powierzchnia wymaga oczyszczenia z zachłapań brudu i przemalowań.

Fot. 43 Widok przemalowań pojedynczych elementów ołtarza - blat mensy. Stan zachowania przed konserwacją. 2024 r. Fot.: K. Kot

Fot. 44 Widok przemalowań pojedynczych elementów ołtarza – klęcznik/podest ołtarza. Stan zachowania przed konserwacją. 2024 r. Fot.: K. Kot

Powierzchnię witraża w części głównej pokrywa brud. W wyniku czasu i ekspozycji na słońce, połączenia i uszczelnienia pomiędzy szybami są poluźnione i miejscami zniekształcone.

Fot. 45 Widok zabrudzonej powierzchni witraża. Stan zachowania przed konserwacją. 2024 r. Fot.: K. Kot

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Podstawą założeń konserwatorskich jest dążenie do przywrócenia pierwotnej formy obiektu oraz zabezpieczenie obiektu przed niszczeniem w kolejnych latach.

W obiekcie zakłada się:

- wykonanie szczegółowej dokumentacji fotograficznej oraz inwentaryzacji więźby dachowej przed rozpoczęciem prac związanych z poszyciem dachowym.
  - usunięcie z powierzchni przybudówki i podbudówki, wtórnych warstw kolorystycznych oraz zalegających zapraw;
  - wykonanie dwóch otworów wentylujących w podbudówce pod kapliczką w celu osuszania posadzki kapliczki;
  - wykonanie ciągłej izolacji poziomej na styku podbudówki i drewnianych ścian kapliczki;
  - przeprowadzenie pełnej konserwacji przybudówki ze schodami z odkryciem i w razie potrzeby odtworzeniem boniowania;
  - wykonanie kompleksowej konserwacji epitafium w części środkowej przybudówki polegającej na oczyszczeniu, odtworzeniu brakujących elementów oraz wykonaniu kompleksowej konserwacji bądź zastosowaniu nowej metalowej skrzyni w epitafium.
- Przed przystąpieniem do prac należy wykonać dodatkowe sondy poprzez warstwy w celu ustalenia oryginalnej kolorystyki cementowych elementów epitafium;

- wykonanie kompleksowej konserwacji, bądź częściowej wymiany pojedynczych elementów klęcznika na wzór oryginalnego;
- oczyszczenie z wtórnych warstw farby olejnej zalegającej na drewnianych elementach zewnętrznych kapliczki (ściany i kolumny przed wejściem). Odkryte bale drewniane zaleca się zabezpieczyć powierzchniowo środkami ochronnymi bezbarwnymi dedykowanymi do drewna eksponowanego na zewnątrz np. na bazie olejów;
- usunięcie wtórnej podmurówki pod słupami podtrzymującymi ryzalit dachu i wprowadzenie w to miejsce obicia z blachy w niewielkim dystansie od podłoża;
- pozostawienie dodatkowego zabezpieczenia witrażu w postaci ramy okiennej z szybą na ścianie zachodniej. Połączenie szkielew witrażowych wykonane jest z ołowiu – miękkiego materiału i podatnego na odkształcenia. Dlatego też najprawdopodobniej oryginalnie witraż nie był zabezpieczony od strony zachodniej dodatkowym oknem jak obecnie ale z czasem, w wyniku pojawienia się nieszczelności w ołowianych taśmach, zaczął przeciekać. W związku z tym zaleca się pozostawienie dodatkowego okna zabezpieczającego owy witraż przed naturalnymi procesami starzenia się materiałów jakie zostały użyte do jego wykonania;
- zastosowanie rynien odprowadzających wodę opadową z dachu w materiale adekwatnym do poszycia dachu. Wodę opadową poza obiekt należy odprowadzić za pomocą korytka z wykorzystaniem naturalnego spadku terenu;
- wymianę poszycia dachowego na nowe ze stali nierdzewnej w kolorze srebrnym/szarym. Nie zaleca się wymiany poszycia dachowego na miedziany z powodu oksydacji miedzi i całkowitego demontażu wtórnego systemu orynnowania co skutkować będzie powstaniu zacieków na drewnianych ścianach i trapezowej podbudówce;
- pozostawienie blatu pomiędzy słupami w części frontowej. Pomimo iż, blat jest elementem później dodanym, sugeruje się że, owy blat zabezpiecza przed spadnięciem turystów ze spocznika schodów przybudówki (jest swego rodzaju balustradą). Zakłada się jednak wymianę wsporników na metalowe nierdzewne. System zastosowany do stabilizacji powinien być odtwarzalny i kolorem naśladowujący otaczające drewno;
- wykonanie kompleksowej konserwacji stolarki drzwiowej wraz z rekonstrukcją witrażowego przeszklenia w prawej kwaterze na wzór lewej kwatery. Kolor stolarki należy ustalić komisyjnie po wykonaniu dodatkowych sond przed przystąpieniem do prac;
- wykonanie rekonstrukcji posadzki we wnętrzu kapliczki, na wzór częściowo zachowanej;

- na ścianach wewnętrznych obiektu, usunięcie zalegających wtórnych uszczelniających powierzchnie warstw malarskich na ścianach oraz gipsowych uzupełnień zrębów pomiędzy balami. Przed przystąpieniem do prac należy wykonać dodatkowe sondy w celu potwierdzenia koloru pierwotnego (morskiego).

- wykonanie kompleksowej konserwacji witrażu w części środkowej ołtarza;

- wykonanie prac konserwatorskich polegających na miejscowym oczyszczeniu powierzchni z przemalowań, wzmocnieniu miejscowym struktury drewna, oczyszczeniu powierzchni całego ołtarza z brudu i zabezpieczeniu jej powierzchniowo.

Faktyczny stan zachowania wielu elementów kapliczki np. więźby dachowej, pokrycia dachowego, stolarki drzwiowej, witrażu, ścian, podbudówki i innych elementów, będzie można ocenić tak naprawdę podczas demontażu i rozpoczęcia prac na obiekcie. Zaleca się doraźnie podejmować decyzje o rekonstrukcji komisyjnie z udziałem uprawnionego konserwatora. W programie założono, iż rekonstrukcji, częściowej wymianie podlegają tylko niektóre elementy. Podczas prac należy wszystkie elementy zweryfikować in situ.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

Przed przystąpieniem do prac należy wykonać dokumentację fotograficzną.

FUNDAMENTY

Prace przy korytku odprowadzającym wodę jak i odkopaniu, oczyszczeniu, miejscowym wzmocnieniu – uzupełnieniu ścian fundamentu, a następnie wykonaniu ciągłej izolacji pionowej przeciwwilgociowej należy przeprowadzić zgodnie ze sztuką budowlaną z zachowaniem rygoru przerw technicznych opisanych w kartach technicznych użytych materiałów. Ważne aby otaczający teren miała spadek od kapliczki.

PODBUDÓWKA POD KAPLICZKĘ

1. Podbudówkę pod kapliczką należy oczyścić mechanicznie z mchów i porostów.
2. Kolejno należy usunąć z jej powierzchni zalegające wtórne warstwy malarskie mechanicznie bądź przy użyciu żeli tiksotropowych.
3. Całą powierzchnię należy zdezynfekować środkiem przeciw glonom i grzybom.
4. Kolejno wykonać poziomą izolację poziomą pomiędzy podbudówką a drewnianymi ścianami kapliczki z blachy nierdzewnej w kolorze jak poszycie

dachowe, przechodzącą w kapinos. Przestrzeń pomiędzy blachą a drewnem i wypełnić masą uszczelniającą elastyczną.

5. Wykonać dwa podłużne poziome, otwory wentylacyjne na dwóch przeciwległych ścianach. Otwory najlepiej wykonać w przyziemiu i zabezpieczyć kratką nierdzewną profilowaną bądź obróbką blacharską zabezpieczającą otwory przed zalaniem deszczem.
6. W razie potrzeby należy wykonać iniekcje w spękania.
7. Uzupełnić ubytki zaprawą cementową nie mocniejszą niż C20/25.
8. W razie potrzeby powierzchnie podbudówki należy scalić kolorystycznie farbami krzemianowymi.
9. Powierzchnię podbudów od zewnątrz należy pokryć kilkukrotnie środkiem hydrofobowym paroprzepuszczalnym.

PRZYPUDÓWKA ZE SCHODAMI

1. Wszystkie elementy przybudówki ze schodami należy oczyścić mechanicznie z mchów i porostów.
2. Kolejno należy usunąć z jej powierzchni zalegające wtórne warstwy malarskie mechanicznie bądź przy użyciu żeli tiksotropowych.
3. Kolejno należy usunąć z powierzchni frontowej przybudówki wtórne uzupełnienia z zapraw. W razie potrzeby należy użyć dłut i młotków. Zabieg ten należy wykonać ostrożnie w celu zachowania jak największej powierzchni oryginalnego boniowania.
4. Usunięcie wszystkich wadliwych i luźnych tynków na wewnętrznych i tylnych ścianach schodów przybudówki.
5. Całą powierzchnie przybudówki należy umyć wodą pod ciśnieniem.
6. Kolejno całą powierzchnie należy zdezynfekować środkiem przeciw glonom, porostom i grzybom.
7. Pęknięcia w konstrukcji należy poszerzyć poprzez rozkucie zewnętrznej warstwy tynku a następnie wykonać iniekcję płynnym zaczynem na bazie cementu, bądź żywic do tego przeznaczonych.
8. W przypadku pęknięć konstrukcyjnych należy wykonać poziome nacięcie w głąb muru, sięgające na 50 cm od pęknięcia z obu stron, a następnie wprowadzić z użyciem klejów systemowych do kotew poziomych pręta ze stali żebrowanej

w odpowiednich odległościach od siebie (jeżeli pęknięcie jest wysokie takich naciąg należy wykonać więcej).

9. Doraźnie rozbiórka pojedynczych schodów w celu ich stabilizacji i ponownego osadzenia na zaprawach cementowych.
10. Wykonanie wypraw tynkarskich ścian z zaprawy trasowych o wysokiej paro przepuszczalności, zgodnie z technologią w dwóch warstwach – gruboziarnistej obrzutki oraz drobnoziarnistej warstwy wyrównującej. W tynkach powierzchni ściany frontowej należy uwzględnić rekonstrukcję boniowania z zachowaniem charakteru oryginalnego.
11. Uzupełnienia tynku należy powierzchniowo scalić farbami krzemianowymi wysoce paroprzepuszczalnymi.
10. Powierzchnię stopni schodów oraz betonową czapę murku należy pokryć kilkakrotnie środkiem hydrofobowym paroprzepuszczalnym.

EPITAFIUM

1. Przed przystąpieniem do prac należy wykonać sondy przez zalegające warstwy malarskie w celu ustalenia oryginalnej kolorystyki poszczególnych elementów epitafium.
2. Elementy epitafium należy oczyścić mechanicznie z mchów i porostów.
3. Kolejno należy usunąć z jej powierzchni zalegające wtórne warstwy malarskie mechanicznie bądź przy użyciu żeli tiksotropowych.
4. Demontaż metalowej skrzyni.
5. Wymiana na nową zabezpieczoną przeciw korozji skrzynie bądź przeprowadzeniem kompleksowej konserwacji metalowej ramy (oczyszczenie z elementów korozji, powierzchniowe zabezpieczenie inhibitorami korozji, pokrycie powierzchni warstwą ochronną, naoliwienie zawiasów) z montażem szyby w skrzydle ruchomym skrzyni.
6. Całą powierzchnię cementowego epitafium należy zdezynfekować środkiem przeciw glonom i grzybom.
7. Usunięcie ruchomych cementowych elementów epitafium i wykonanie rekonstrukcji owych ubytków z zapraw na bazie trasy bądź cementu białego.
8. Osadzenie metalowej skrzyni w epitafium.
9. Wykonanie rekonstrukcji kolorystycznej elementów epitafium farbami krzemianowymi wysoce paroprzepuszczalnymi.

10. Zabezpieczenie hydrofobowo poziomych elementów epitafium: dachu, blatu mensy i klęcznika.

KLĘCZNIK PRZED KAPLICZKĄ

1. Elementy klęcznika należy oczyścić mechanicznie z mchów i porostów.
2. Kolejno należy usunąć z jej powierzchni zalegające wtórne warstwy malarskie mechanicznie bądź przy użyciu żeli tiksotropowych.
3. Całą powierzchnie należy zdezynfekować środkiem przeciw glonom i grzybom.
4. Usunięcie wszystkich wadliwych i luźnych tynków na powierzchni klęcznika.
5. Całą powierzchnie klęcznika należy umyć wodą pod ciśnieniem.
6. Pęknięcia w konstrukcji należy poszerzyć poprzez rozkucie zewnętrznej warstwy tynku a następnie wykonać iniekcję płynnym zaczynem na bazie cementu, bądź żywic do tego przeznaczonych.
7. Uzupełnienie ubytków zaprawami murarskimi trasowymi bądź z dodatkiem cementu. Duże uzupełnienia należy uprzednio zazbroić poprzez zakotwienie w oryginalnym elemencie drutem nierdzewnym.
8. Uzupełnienia tynku należy powierzchniowo scalić farbami krzemianowymi wysoce paroprzepuszczalnymi.
9. Wykonanie rekonstrukcji kolorystycznej napisu na przedzie klęcznika farbami krzemianowymi wysoce paroprzepuszczalnymi.
10. Wymiana pulpitu klęcznika na nowy.
11. Powierzchnię pulpitu oraz klęcznika należy pokryć kilkukrotnie środkiem hydrofobowym paroprzepuszczalnym.

DREWNIANE ŚCIANY ZEWNĘTRZNE

1. Demontaż wtórnej ramy okiennej – skrzynki, zabezpieczającej witraż na ścianie zachodniej kapliczki.
2. Usunięcie zalegających wtórnych olejnych warstw malarskich, mechanicznie bądź przy użyciu żeli tiksotropowych.
3. Sklejenie pęknięć i uzupełnienie dużych ubytków drewna poprzez flekowanie.
4. Scalenie kolorystyczne uzupełnień farbami przeznaczonymi do drewna ekspozowanego na zewnątrz.
5. Pokrycie powierzchni drewna warstwą transparentną zabezpieczającą powierzchniowo elementy przed wpływem warunków atmosferycznych, preparatem np. na bazie oleju.

6. Montaż blatu (również zabezpieczonego powierzchniowo) od frontu pomiędzy kolumnami na nierdzewnych metalowych wspornikach w sposób demontowalny. Wsporniki należy scalić kolorystycznie do koloru drewna otaczającego.
7. Wykonanie kompleksowej renowacji – naprawy, wtórnej ramy okna – skrzynki - zabezpieczającej witraż, poprzez uszczelnienie, częściową wymianę desek uległych korozji biologicznej a następnie pomalowanie ramy na kolor imitujący drewno ścian kapliczki. Wykonanie nowego uszczelnienia szyby, następnie montaż na ścianie zachodniej wraz z wykonaniem obróbki blacharskiej powyżej skrzyni jak obecnie.

POSZYCIE DACHOWE

1. Demontaż wtórnego systemu odprowadzania wody opadowej.
2. Demontaż pokrycia dachowego i części drewnianej więźby dachowej zainfekowanej korozją biologiczną z kompleksową inwentaryzacją.
3. Ocena stanu zachowania krokwi, łąt i elementów konstrukcyjnych wieży dachu. Ocena dotyczyć powinna między innymi połączeń elementów, spękań elementów, korozji biologicznej oraz obecności drewnojadów w elementach. W razie potrzeby dopuszcza się wymianę elementów na nowe.
4. W razie potrzeby wzmocnienie połączeń pomiędzy elementami więźby dachowej przy użyciu metalowych łączników.
5. Zabezpieczenie drewnianych elementów więźby dachowej przed drewnojadami poprzez pokrycie powierzchni drewna warstwą preparatu owadobójczego.
6. Wykonanie poszycia dachowego wraz z systemem rynien, obróbek blacharskich, okuć wierzy z blachy kwasoodpornej na wzór oryginalnego poszycia w kolorze srebrnym jak oryginalna.

STOLARKA DRZWIOWA

1. Demontaż drzwi.
2. Wykonanie sond przez warstwy malarskie na powierzchni drzwi w celu ustalenia oryginalnego koloru.
3. Oczyszczenie z wtórnych nawarstwień malarskich mechanicznie bądź przy użyciu żeli tiksotropowych, a następnie doraźne wzmocnienie połączeń pomiędzy drewnianymi elementami drzwi np. poprzez uzupełnienie ubytki w drewnie kitami do drewna, ręczne opracowanie kitów, sklejenie elementów, miejscowo wzmocnić strukturalne poprzez wielokrotne powlekanie żywicami np. Paraolidem B-72

rozpuszczonym w octanie etylu, a na koniec profilaktyczne pokrycie powierzchni środkiem przeciw drewnojadom.

4. Usunięcie wtórnego zamku i uchwytu drzwiowego a otwory po zamkach należy zaflekować drewnem z układem słoików pasującym do układu słoików drewna drzwi.
5. W drzwiach elementy metalowe takie jak zawiasy, manualne zamknięcia, należy oczyścić z wtórnych nawarstwień malarskich, a następnie miejsca objęte korozją zabezpieczyć pokrywając ową powierzchnie 5% paraloide B45 w toluenie
6. Naprawa zamku drzwiowego bądź, wymiana zamku drzwiowego na nowy przypominający wizualnie oryginalny.
7. Wykonanie rekonstrukcji brakującego przeszklenia witrażowego w prawym skrzydle drzwi.
8. Należy wykonać nowe uszczelnienia kitem szklarskim na styku szkła i drewna.
9. Należy wykonać flekowanie ubytków ościeży drzwiowych i progu. A następnie zabezpieczyć całą jej powierzchnie środkiem przeciw drewnojadom.
10. Elementy metalowe jakie i drewniane drzwi, ościeża należy pomalować farbą w kolorze zgodnym z ustalonym na podstawie wykonanych odkrywek farbą przeznaczoną do ekspozycji elementów drewnianych na zewnątrz.

BETONOWA POSADZKA

Posadzkę należy wykonać nową zgodnie ze sztuką budowlaną z zachowaniem rygoru przerw technicznych opisanych w kartach technicznych użytych materiałów. Ważne aby wysokość nowej posadzki była na tym samym poziomie.

POLICHROMIA ŚCIAN WEWNĘTRZNYCH

1. Przed przystąpieniem do prac należy wykonać badania poprzez warstwy – sondy, w celu potwierdzenia oryginalnej warstwy polichromii na ścianach i suficie.
2. Usunięcie zalegających wtórnych olejnych warstw malarskich, mechanicznie bądź przy użyciu żeli tiksotropowych.
3. Usunięcie gipsowych uzupełnień z przestrzeni pomiędzy belkami.
4. Odsłonięcie oryginalnej warstwy polichromii.
5. Sklejenie pęknięć i uzupełnienie ubytków drewna poprzez flekowanie, bądź kitowanie masami przeznaczonymi do uzupełnień drewna.
6. Scalenie kolorystyczne ścian farbami wapiennymi będącymi jednocześnie zabezpieczeniem przed ingerencją drobnoustrojów i owadów.

OŁTARZ

1. Oczyszczenie powierzchni ołtarza poprzez omiecenie, zastosowanie wilgotnych wacików przesączonych np. wodą z detergentem, bądź delikatnych rozpuszczalników..
2. W razie potrzeby wykonanie iniekcji wzmacniającej strukturę ołtarza przy pomocy żywic syntetycznych.
3. Usunięcie wtórnych przemalowań z powierzchni pojedynczych elementów ołtarz np.: blatu mensy i klęcznika, mechanicznie bądź przy użyciu żeli tiksotropowych.
4. Uzupełnienie ubytków struktury drewna ołtarza zaprawami – kitami do drewna.
5. W razie potrzeby uzupełnienie warstwy zapraw pod polichromie zaprawami na bazie kleju glutynowego i kredy. Kolejno owe uzupełnienie powierzchniowo odizolować poprzez przesączanie na roztworem szelaku.
6. Scalenie kolorystyczne odkrytych i uzupełnionych warstw malarskich.
7. Zabezpieczenie powierzchni polichromii ołtarza werniksem końcowym.

WITRAŻ MATKI BOSKIEJ OSTROBRAMSKIEJ

1. Demontaż witrażu.
2. Rozmontowaniu połączonych szkielek.
3. Oczyszczenie powierzchni witrażu z obu stron.
4. W razie potrzeby uzupełnienie ubytków poprzez domalowanie farbami przeznaczonymi do witrażu.
5. Ponowny montaż szkielek. W razie potrzeby częściowa wymiana pojedynczych ołowianych taśm.
6. Kitowanie przestrzeni pomiędzy szkłem a taśmą ołowianą.
7. Montaż witrażu w ścianie.

Uwagi końcowe:

Wszystkie prace należy przeprowadzić zgodnie z przyjętymi w programie konserwatorskim założeniami.

Kolejność wykonywanych prac na potrzeby usprawnienia zabiegów może być inna niż opisana wyżej.

Z każdego etapu prac należy wykonać dokumentację fotograficzną i opisową.

Wszelkie zmiany oraz nowe ustalenia dotyczące obiektu należy konsultować w ramach komisji konserwatorskich.

ANEKS I – DYPLOM UPRAWNINEGO KONSERWATORA

Issued in the Republic of Poland

Diploma of higher education long cycle studies (copy)

Jan Marejko Academy of Fine Arts in Krakow
1818

Faculty of Conservation and Restoration of Works of Art

Katarzyna Kot
born on 28th December 1989 in Łańcut
completed long cycle full-time studies
in the area of arts in the profile of general academic studies
in the field of Conservation and Restoration of Works of Art
with major Conservation of Sculpture
the final grade very good
and has been granted on 29th September 2016
the degree of

magister sztuki

Dziękuję Wydziałowi Kształcenia i Restoracji Dział Sztuki

Dr hab. Maria Lempart-Gerazowska, prof. A.S.

Dean (seal and signature)

Rektor (seal and signature)

Krakow 24th October 2016

Diploma No. 9186

